

116-007

ปัญหาชารานาและนโยบายของรัฐบาลในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพรจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นายสมชาย หลงหมอชา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๑

008465

1769089A

Problems of Farmers and the Government's
Policy in the Reign of King Chulalongkorn

Mr. Somchay Rungmorya

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History
Graduate School

Chulalongkorn University

1978

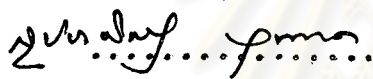
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาชาวนาและนโยบายของรัฐบาลในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โดย นายสมชาย หลังหมอยา

แผนกวิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด มุขนาค

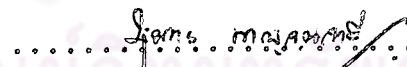
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

 รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

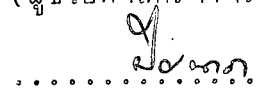
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด มุขนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒิชัย ป้อมเพชร)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด มุขนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทที่ ๖ ศึกษาถึงท่าทีของรัฐบาลที่มีต่อปัญหาของชาวนา วิธีแก้ไขปัญหา
ชาวนา และอุปสรรคในการแก้ปัญหของรัฐบาล

บทที่ ๗ เป็นการสรุป วิเคราะห์ปัญหา การแก้ปัญห และนโยบายของ
รัฐบาลที่มีต่อปัญหาของชาวนา

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของชาวนาในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ มีขอบเขต
กว้างขวางมาก และเกี่ยวพันซึ่งกันและกันยากแก่การแก้ไข ทั้งมีปัจจัยประกอบ
หลายปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาค่าต่าง ๆ ขึ้นกับชาวนา ปัจจัยเหล่านี้บางปัจจัยก็
เป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหและการดำเนินนโยบายของรัฐบาล มีให้ไปสู่เป้าหมาย
ได้อีกด้วย และปรากฏว่าปัญหาของชาวนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น บางปัญหาก็ยังคงเป็น
ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวนาในสมัยปัจจุบันด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Problems of Farmers and the Government's
Policy in the Reign of King Chulalongkorn

Name Mr. Somchay Rungmorya

Thesis Advisor Assistant Professor. Dr. Pricha Hongskraileers
Assistant Professor. Piyanart Bunnag

Department History

Academic Year 1978

Abstract

The purpose of this thesis is to study the problems of the farmers, the government's policy and the methods of solving the problems in the Reign of King Chulalongkorn. This thesis is divided into 7 chapters.

The first chapter is the studying of general view of administration, social and economics of the farmers during the Reign of King Rama I - Rama IV.

The second chapter is the studying of the changing lives of the farmers, consequences of the changing of the structure of administration, social and economics of the government.

The third and the fourth chapters are the studying of economic problems of the farmers in the Reign of King Rama V.

The fifth chapter is the studying of the social and administration problems of the farmers in the Reign of King Rama V.

The sixth chapter is the studying of the government's policy to deal with the farmers' problems and the methods of solving the problems, and the failure of the government in solving them.

The seventh chapter is the conclusion and the analyses of the problems, methods of solving the problems.

From this research we can find that the farmers' problems are broad and connect each other, so they are difficult to be solved. There are many factors of the farmers' problems, some of which cause the failure in solving the problems and make the government unable to carry out its policy. Consequently, some of the farmers' problems that happened in the Reign of King Rama V still continue even today.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากบุคคลต่าง ๆ เริ่มจาก อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด มุนนาค ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียน โดยเฉพาะผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด มุนนาค ได้ให้กำลังใจและเสียสละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความปรารถนาดีและจริงใจต่อผู้เขียนมาโดยตลอด จึงขอกราบขอบคุณอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฅ ป้อมเพชร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी ที่กรุณาให้ความสะดวกในการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร.สรารุณี ไพฑูรย์พงศ์ แห่งสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้กรุณาให้ยืมเอกสารและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ คุณสุนทร อาสะไวย์ ได้กรุณาให้ยืมงานวิจัยเรื่อง "ประวัติโครงการรังสิต" ช่วยให้ผู้เขียนได้ประหยัดเวลาในข้อมูลบางอย่าง คุณวารุณี โอสถารมย์ ได้กรุณาให้ยืมหนังสือต่าง ๆ คุณกิตติ คันไทย และ คุณธงชัย พึ่งกันไทย ได้กรุณาให้ยืมเอกสารและหนังสือที่เป็นประโยชน์หลายชิ้น อาจารย์ทวีวรรณ วรรณพฤษ แห่งแผนกวิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ร.อ.พิชัย สิงห์ทอง แห่งศูนย์รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ อาจารย์บุญธรรม อินทร์จันทร์ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร คุณฉนิษฐา วงศ์พานิช รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่านของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ และหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวกในการ

คนควาของผู้เขียนมาควยก็

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณรัตนา หลังหมอยา ที่ได้ให้กำลังใจและช่วย
ตรวจทานร่างวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณ คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย ที่ได้กรุณาให้ทุนทำวิจัยฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสุดซึ้งแก่ คุณสง่า หลังหมอยา มารดา
ของผู้เขียนที่ให้ความรัก ความห่วงใย ให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจและกำลังใจทรัพย์
แก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ในที่สุดนี้ ผู้เขียนขอมอบความดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้แก่ เด็กหญิงรัชดา
และ เด็กชายพิศุทธิ์ หลังหมอยา บุตรทั้งสองของผู้เขียน ที่ได้สละความสุขส่วนตัว
ที่ผู้เขียนต้องจากมาศึกษาวิจัยและเอาใจช่วยให้ผู้เขียนทำการศึกษาวิจัยจนสำเร็จ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

๒
หน้า

บทกวีภาษาไทย.....	ก.
บทกวีภาษาอังกฤษ.....	ก.
กิติกรรมประกาศ.....	จ.
รายการตารางประกอบ.....	ข.
รายการรูปประกอบ.....	ข.
บทนำ	๑.
บทที่ ๑ สภาพทั่วไปของชวานากอนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๒.
บทที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงของชวานาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า ฯ.....	๘๒.
บทที่ ๓ ปัญหาเศรษฐกิจของชวานาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า ฯ.....	๑๑๒.
บทที่ ๔ ปัญหาเศรษฐกิจของชวานาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า ก. (ต่อ).....	๒๒๔.
บทที่ ๕ ปัญหาของชวานาคำนึงสังคม และการเมืองการปกครอง.....	๓๓๑.
บทที่ ๖ นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อปัญหาของชวานา	๔๑๓.
บทที่ ๗ บทสรุป.....	๔๘๒.
บรรณานุกรม.....	๕๐๐.
ประวัติเขียน.....	๕๓๘.

รายการตารางประกอบ

ตารางที่	หน้า
๑ แสดงการทำสงกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๒๕.
๒ เปรียบเทียบราคาสินค้าออกทั้งหมดกับราคาข้าว ที่ส่งออกระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๔ - พ.ศ. ๒๔๕๓.....	๑๐๘.
๓ แสดงการถือครองที่ดินขนาดต่าง ๆ ในทุ่งรังสิต.....	๑๓๗.
๔ รายชื่อเจ้าของที่ดินที่มีหลักฐานโฉนดที่ดินบริบท ชุดทดลอง แลกมาสยามตั้งแต่ ๑,๐๐๐ ไร่ขึ้นไป.....	๑๓๘.
๕ แสดงที่นาที่เจ้าหน้าที่กำหนดเขตให้เป็นนาเอก ค่าทดลองรังสิตในระหว่างทดลองรอบที่ ๓-๔ ซึ่งทำนาไปอย่างใด ๒ - ๓ ไร่ ต่อเกวียน.....	๓๔๕.
๖ แสดงรายจ่ายของกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๕๕..	๔๘๒.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการรูปภาพประกอบ

รูปภาพที่	หน้า
✓ ๑. การตีข่าวควยเครื่องสีที่โรงควยมือและแรงงานของชาวนา ในระบะที่กิจการโรงสีชาวยังไม่แพร่หลาย.....	๒๗. ก.
✓ ๒. การฟากขาว เพื่อแยกเมล็ดขาวออกจากรวง แพนถาวรนวก....	๒๗. ข.
✓ ๓. กรรกระเคื่อง เครื่องมือตำข้าวประจำบ้านของชาวนาใน ระบะก่อนที่กิจการโรงสีขาวจะแพร่หลาย.....	๒๗. ก.
✓ ๔. การตำข้าวควยสากตะลุมพุก ควยแรงงานของชาวนา.....	๒๗. ง.
๕. เครื่องมือในโรงสีขาวของชาวจีเกอนการไซ เครื่องจักร สมัยใหม่.....	๒๗. ง.
๖. ชาวนาในสมัยรัชกาลที่ ๕.....	๔๑. ก.
๗. เรือบรรทุกข้าวในคลองรังสิต.....	๑๔๕. ก.
๘. การเตรียมดินทำนาของชาวนาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ที่ ๕.....	๒๒๘. ก.
✓ ๙. การหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูก.....	๒๒๘. ก.
✓ ๑๐. การค้ำนา.....	๒๓๑. ก.
๑๑. การเกี่ยวข้าวควยแรงงานของชาวนา.....	๒๓๑. ก.
๑๒. การนวดข้าวควยแรงงานสัตว์.....	๒๓๒. ก.
๑๓. ขางป่าไผ่ทุ่งหลวงรังสิตในระบะแรกเริ่มขุดคลองรังสิต...	๒๕๑. ก.
✓ ๑๔. เถวียนและเลื่อนคากควยแรงสัตว์ พาหนะสำคัญทางบก สำหรับชนชาว และ ฯลฯ ของชาวนา.....	๒๖๘. ก.
๑๕. การวัดน้ำเขานาควยแรงงานของชาวนา.....	๓๒๘. ก.
✓ ๑๖. เครื่องจักรสมัยใหม่จากตะวันตกที่หมอดอกมีเขานำเข้ามา ทดลองทำนาในทุ่งรังสิต.....	๔๘๒. ก.

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ชาวนาเป็น "กระดูกสันหลัง" ของประเทศไทย และประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวนา ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวนาจึงเป็นปัญหาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งรัฐบาลทุกรัฐบาลต่างประสบปัญหาดังกล่าว แต่มักแก้ไขไม่ค่อยได้ผล และเนื่องจากชาวนาและบุคคลอาชีพอื่นที่มีความเห็นใจชาวนาได้ทำการเรียกร้องให้รัฐบาลให้ความสนใจต่อปัญหาของชาวนาให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ จึงทำให้มีผู้สนใจศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวนาในปัจจุบันมากขึ้น อันเป็นแรงกระตุ้นใหญ่เขียนเกิดความคิดว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชาวนาในปัจจุบัน น่าจะมีสาเหตุที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่น่าจะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากอดีต โดยเฉพาะในระยะที่ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์กับประเทศทางตะวันตก ใน พ.ศ. ๒๓๘๘ เป็นต้นมา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อชาวนาซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้ เรื่องปัญหาของชาวนาในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้ ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาอย่างจริงจังมาก่อน จึงเป็นเหตุให้เขียนตัดสินใจดำเนินการค้นคว้าวิจัยเรื่องนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ก. เพื่อศึกษาปัญหาที่แท้จริงของชาวนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ว่าในสมัยนั้นมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับชาวนาบ้าง เพราะใน

ระยะนั้นเป็นช่วงของการเริ่มพัฒนาทางการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ซึ่งน่าจะมีความกระทบต่อชาวนา

ข. เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาติดต่อกันมาแต่โบราณ จึงต้องการศึกษาปัญหาของชาวนาที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งน่าจะมีส่วนบางอย่างสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ค. เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหา และนโยบายของรัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งอาจเป็นแนวทางช่วยในการศึกษาปัญหาและแก้ไขปัญหชาวนาในปัจจุบันได้

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

ก. จะทำให้ทราบถึงปัญหาของชาวนาอันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ วิธีการแก้ปัญหาและนโยบายของรัฐบาล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นสมัยแรกแห่งการเริ่มต้นของการพัฒนาการเกษตรกรรมของไทย

ข. จะทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการแก้ปัญหาและนโยบายของรัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ อันจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหชาวนาในปัจจุบัน

ค. จะเป็นแนวทางในการค้นคว้าประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ ๕ เฉพาะกรณี

ขอบเขตของการวิจัย

ปัญหาของชาวนามีขอบเขตกว้างขวางมาก ผู้เขียนพยายามรวบรวมปัญหาของชาวนาที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไว้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยศึกษาทั้งปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะที่เด่น ๆ และปัญหาที่มีลักษณะทั่ว ๆ ไป โดยมีไต่แยกออกจากกัน รวมทั้งสาเหตุและการแก้ไขของรัฐบาล ปัญหาของชาวนานอกจากจะมีขอบเขตกว้างขวางดังกล่าวแล้ว ยังมีลักษณะที่ซับซ้อนเกี่ยวพันซึ่งกันและกันในลักษณะ

ที่เป็นทั้งสาเหตุและผลซึ่งกันและกัน ใกล้เคียงกัน ในบางกรณีจึงยากที่จะแยกกล่าวถึงปัญหาไปปัญหาหนึ่งโดยเฉาะใด เฉาะอย่างมีปัญหานาง เศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมบางปัญหายากที่จะแยกออกจากกันใด ในกรณีที่เขื่อนั้นผู้เขียนจะใช้วิธีพิจารณาว่าปัญหานั้นมีน้ำหนักไปทางใดก็จัดไว้ในเรื่องนั้น ทั้งนี้บางครั้งจึงจำเป็นต้องกล่าวถึงปัญหาเดิมเมื่อกล่าวถึงปัญหาใหม่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับซึ่งกันและกัน

อนึ่งการที่ผู้เขียนกล่าวถึงสภาพทั่วไปทางการเมือง การปกครอง สังคม และเศรษฐกิจของชวาในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๔ ในบทที่ ๑ นั้น เพื่อต้องการให้เห็นความแตกต่างระหว่างชวาสมัย "ปิดประตู" กับสมัย "เปิดประตู" กับประเทศตะวันตกให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

เอกสารที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ยังไม่ได้อินทรีย์ จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ไก่แก หนังสือโคตบของทางราชการ รายงานการประชุมเสนาบดีสภา รายงานประชุมชาหลวงเทศาภิบาล บันทึกความคิดเห็น พระราชบัญญัติและประกาศของทางราชการ พระราชหัตถ์เลขา ทรงสั่งราชการ ฯลฯ. ซึ่งเป็นเอกสารของกระทรวงต่างๆ เช่น กระทรวงเกษตรธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงนครบาล ฯลฯ. นอกจากนี้ยังมีเอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น ราชกิจจานุเบกษา พระราชพงศาวดาร หนังสือพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ออกในสมัยรัชกาลที่ ๔ และ ๕ เป็นต้น ส่วนเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ไก่แกการา วารสาร บทความ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ และบทวิจัยทาง ฯลฯ.

แหล่งที่ผู้เขียนใช้ค้นคว้าเอกสารดังกล่าว ไก่แก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ และหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ฯลฯ. และไล่ออกสืบภาษณ์ชวา

ที่มีอายุ ๗๐ ปีขึ้นไป ในท้องที่อำเภอเมือง และอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อทราบสภาพของชาวนาร่วมสมัยรัชกาลที่ ๕ จากปากคำของชาวนาโดยตรง

อย่างไรก็ตาม การใช้ข้อมูลประเภทเอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ในบางเรื่องไม่สามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากเอกสารไม่สมบูรณ์ และการสัมภาษณ์ชาวนาร่วมสมัยที่มีอายุเกิน ๗๐ ปีขึ้นไปนั้น มีอุปสรรคคือ ชาวนาที่มีอายุดังกล่าวหาได้ยาก และมักหลงลืมจำเหตุการณ์ไม่ค่อยได้ ผู้เขียนได้พยายามหาชาวนาที่มีอายุดังกล่าว เพื่อทำการสัมภาษณ์เท่าที่เวลาอำนวยให้ ได้ชาวนาที่พอจะจดจำเหตุการณ์ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๕ และต้นรัชกาลที่ ๖ ได้ก็เพียง ๒ คนเท่านั้น

ในงานวิจัยนี้ ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์หาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก และเสนอการวิจัยในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

อนึ่ง ในการศึกษาถึงปัญหาของชาวนาค้นต่าง ๆ ในแต่ละบทนั้น ผู้เขียนได้แทรกเรื่องการแก้ปัญหาและนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อปัญหานั้น ๆ ไปด้วยแล้ว ฉะนั้น ในบทที่ ๒ ที่กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อปัญหาของชาวนานั้น จึงเป็นนโยบายที่มีลักษณะเด่น หรือที่มีใจกล่าวไว้ในแต่ละบทเท่านั้น

การลำดับหัวข้อ

การลำดับหัวข้อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนเริ่มด้วยตัวอักษร แล้วตามด้วยตัวเลข สลับกันไป โดยเพิ่ม วงเล็บเดี่ยว [)] และวงเล็บคู่ [()] ลงหลังความสำคัญของหัวข้อตามลำดับดังนี้

ก.

๑.

ก)

๑)

(ก)

(๑)

อักษรย่อที่ใช้ในเชิงอรรถและบรรณานุกรม

หจช.	หมายถึง	เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ร.	"	เอกสารรัชกาลที่*
กษ.	"	กระทรวงเกษตรราธิการ
น.	"	กระทรวงนครบาล
ม.	"	กระทรวงมหาดไทย
ศ.	"	กระทรวงศึกษาธิการ
บ.	"	บีคทีล็ค
สป.	"	สุพรรณองค์

อนึ่ง คำว่า "เอกสารเดียวกัน" ในเชิงอรรถนั้น หมายถึง เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งอยู่ในแฟ้มเดียวกับที่อ้างอิงถัดขึ้นไป.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* เช่น ร.๕ หมายถึง เอกสารรัชกาลที่ ๕